

Den Tredje Republik

Ali Alfoneh

Fraværet af en karismatisk gejstlig lederskikkelse, manglende evne til at imødekomme interne krav om reformer samt pres fra USA har banet vejen for det iranske officerskorps' gradvise fortrængning af den shiitiske gejstlighed fra magten i Iran

Hamlet: Kan I se den sky deroppe?

Den har næsten form af en kamel.

Polonius: Ja, minsandten, den ligner virkelig en kamel.

Hamlet: Jeg synes, den ligner en væsel.

Polonius: Den har ryg som en væsel.

Hamlet: Eller som en hval.

Polonius: Ja, ganske som en hval.”

(Shakespeare 1985: Hamlet, 3.

Akt/2. Scene)

Polonius, rigsråd og øverste kammerherre hos Claudius, konge af Danmark, ser næppe hvad Hamlet hævder at se i skyformationerne. Derimod taler Polonius sin herre efter munden for at behage prinsen af Danmark. Men somme tider lykkes det magtens mænd at overbevise offentligheden om deres udlægning af de politiske begivenheder. Det seneste præsidentvalg i Den Islamiske Republik Iran den 24. juni 2005 er

et eksempel herpå. Her lykkedes det styret i Teheran at udlægge revolutionsgardisten Mahmud Ahmadinejâds overraskende valgsejr som et socialt oprør og de fattige og desillusionerede iranske vælgeres protestvalg.

Den danske presses artikeloverskrifter er på mange måder betegnende for den internationale presses udlægning af Ahmadinejâd-fænomenet. Således præsenterede *Berlingske Tidende* Ahmadinejâd som “De fattiges håb” (26.06.05). Med nogle variationer over samme tema skildrede *Dagbladet Information* ham som “En stolt fundamentalist” (27.06.05). I *Kristeligt Dagblads* analyse præsenteredes han under overskriften: “De nedtrådtes mand” (28.06.05), *Morgenavisen Jyllands-Posten* døbte ham “Underklassens mand” (26.06.05), og endeligt, kaldte *Dagbladet Politiken* Ahmadinejâd

for "Religionens og de fattiges fortæller" (26.06.05).

Men skyldes Ahmadinejâds valgsejr et vælgerskred eller er der snarere tale om et krybende kup, hvor de væbnede revolutionære styrker som Revolutionsgarden og Basij-militsen langsomt men sikkert fortrænger den shiitiske gejstlighed fra magten i Den Islamiske Republik Iran? Hvad skyldes de væbnede revolutionære styrkers tiltagende politiske intervention, og hvilke konsekvenser har officerskorpsets magtovertagelse for den politiske udvikling i Iran og Den Islamiske Republiks relationer til udlandet?

Denne artikel indledes med en gennemgang af resultaterne fra henholdsvis første og anden runde af præsidentvalget som viser, at der ikke kan gøres rede for knap seks millioner Ahmadinejâd-stemmer. Stemmer som kunne have ændret valgets resultat på afgørende vis. Herefter følger en gennemgang af valgresultaterne fra valgene til lokalråd og det iranske parlament, *Majles-e Showrâ-ye Eslâmi*, som viser et identisk mønster: En stadig større repræsentation af politikere med tilknytning til Revolutionsgarden og Basij-militsen. En trend som står i skærende kontrast til de væbnede revolutionære styrkers traditionelle ikke-indblandingslinje når det gælder opgør mellem konkurrerende iranske eliter.

Nærværende artikel identificerer fraværet af en karismatisk gejstlig le-

derskikkelse som Den Første Republiks (1979-1989) grundlægger stor-ayatollâh Rouhollâh Khomeini, præsidenterne Akbar Hâshemi Rafsanjâni og Muhammad Khâtamis manglende evne til at imødekomme interne krav om økonomiske og politiske reformer under Den Anden Republik (1989-2005) samt tiltagende amerikansk pres mod styret i Teheran som de vigtigste årsager til de væbnede revolutionære styrkers indblanding i iransk politik.

I fald det lykke Revolutionsgarden og Basij-militsen helt at fortrænge konkurrerende fraktioner fra magten og selv overtager den, er vejen banet for hvad denne forfatter har døbt Den Tredje Republik. En republik som er kendetegnet ved nye udrensningebølger i det revolutionære systems politiske top og yderligere islamisering af det iranske samfund, som foreskrevet i ayatollâh Muhammad Taqi Misbâh Yazdis ideologiske kampskrifter, samt en konfrontationssøgende linje over for udlandet, som alene har til hensigt at skabe intern samling og legitimer politisk udrensning og ensretning. Således tegner der sig dystre udsigter til gentagelse af Den Første Republiks (1979-1989) bitre erfaringer: Permanent krise/krig, politisk udrensning og undertrykkelse.

Vælgerskred eller valgsvindler?

Som bekendt fremsatte de slagne kandidater ved det iranske præsi-

dentvalg, forhenværende parlamentsformand hojjat al-eslâm Mehdi Karroubi og forhenværende præsident ayatollâh Akbar Hâshemi Rafsanjâni, deres beskyldninger om valgsvindel allerede efter den første runde af præsidentvalget. Karroubi rettede, i to omgange, sine beskyldninger mod Revolutionsgarden og Basij-militsen, samt republikkens overhoved, âyatollâh Khâmeneis søn, Mojtabâ Khâmenei, for at have manipuleret med valget (*Shargh* 19. juni 2005 og 11. juli 2005).

I tiden efter valget var tonen ikke mere forsonlig. Således skrev Rafsanjâni i sin pressemeddelelse umiddelbart efter offentliggørelsen af valgresultatet: "Jeg er ikke i tvivl om, at de på organiseret og uretmæssig vis [...] har manipuleret med valget". Rafsanjani afsluttede sin kanonade med følgende hilsen til den nyvalgte præsident: "Bestandigt beder jeg den nådige Gud om at beskytte denne revolution, dette land og folket mod fjender, samt irrationelle og troløse opportuniste" (*Shargh* 26. juni 2005).

Men er der hold i beskyldningerne om valgsvindel? Det er kendt stof, at de iranske valg er alt andet end demokratiske. 1014 iranske statsborgere, herunder 90 kvinder, anmodede om tilladelse til at kandidere til præsidentembedet, men det magtfulde kontrolorgan, Vogternes Råd (*Showrâ-ye Negahbân*) godkendte i første omgang kun seks mandlige kandidater.

Mere overraskende diskvalificerede organet reformbevægelsens ledende kandidater Mostafa Moin og Mohsen Mehr-Alizadeh. Det var således kun ved Øverste Leder Khame-neis, i øvrigt forfatningsstridige, indblanding, at reformkandidaterne blev erklæret opstillingsberettigede, og antallet af kandidater forøget til otte. Fra et demokratisk synspunkt lader denne selektionsmetode meget tilbage at ønske. Men var valget for manipuleret, selv efter iranske standarder?

En nærmere analyse af det iranske indenrigsministeriums data rejser flere interessante spørgsmål. Der var i alt 46,786,418 stemmeberettigede vælgere ved præsidentvalget. I første valgrunde stemte ca. 63 procent af den samlede vælgerpopulation, svarende til 29,439,982 vælgere. I anden runde faldt valgdeltagelsen til ca. 60 procent, eller 27,959,253 vælgere. I første valgrunde fik Ahmadinejâd 5,710,354 stemmer, som voksede til svimlende 17,248,782 stemmer i anden valgrunde. Spørgsmålet er simpelt: Hvordan kunne Ahmadinejâd mobilisere yderligere 11,5 millioner vælgere på blot en uge?

Hvis vi antager at Ahmadinejâd har fået opbakning fra samtlige vælgere der havde stemt på en *hardliner* i første valgrunde (det vil sige Ali Lârijani og Mohammad-Bâqer Qâlibâf), kommer tallet op på 11,525,706 stemmer i anden valgrunde. Men som bekendt endte Ahmadinejâd med at få 17,248,782

stemmer i anden valgrunde. Hvorledes kan der gøres rede for differencen på 5,723,076 stemmer i en situation, hvor valgdeltagelsen falder fra 63 til 60 procent af den samlede vælgerpopulation?

En nærliggende forklaring er Rafsanjani og Karroubis beskyldninger om, at de væbnede revolutionære styrkers intervererede. Revolutionsgarden og Basij-militsen menes således at have stemt dørklokker og mobiliseret vælgerne til fordel for deres foretrukne kandidat, revolutionsgardisten Ahmadinejâd, mens de intimiderede Rafsanjânis kampagnestab og brugte fysisk vold mod rivalkandidatens aktivister. En forklaring som også deles af International Crisis Groups analyse af det iranske præsidentvalg. (*Iran: What Does Ahmadi-Nejad's Victory Mean?* Middle East Briefing NO. 18, Tehran/Brussels, 4 August 2005) og kritiske iranske iagttagere.

Militær indblanding

Imidlertid er Ahmadinejâds indtog i Sa'ad Âbad-paladset ikke et enkeltstående tilfælde, men følger en klar trend i republikkens indenrigspolitik gennem de senere år. På det formelle politiske plan kan der peges på lokalrådsvalgene den 28. februar 2003 og parlamentsvalget den 20. februar 2004, som i stor stil indrullerede revolutionsgardister og militsfolkene fra Basij i republikkens politiske liv.

Ved valget til de 905 by- og 34205 landsbyråd i 2003 gjorde kun 16 af de 41 millioner stemmeberettigede iranske vælgere brug af deres stemmeret, og storbyerne Teheran, Isfahan og Mashhad havde henholdsvis 12, 12 og 15 procent valgdeltagelse (Takeyh 2003). Netop den lave valgdeltagelse resulterede i den såkaldte iranske "højrefløjs" sejr over det meste af landet, hovedstaden Teheran inklusive, hvor netop revolutionsgardisten Ahmadinejâd blev valgt som borgmester.

Hvis lokalrådsvalget i 2003 var et tilbageskridt for den såkaldte "reformbevægelse", blev parlamentsvalget i 2004 en veritabel katastrofe. Op til valget besluttede Vogternes Råd at udelukke 45 procent af kandidaterne til parlamentet, heraf 80 medlemmer af parlamentet som søgte genopstilling. Valgdeltagelsen dalede til kun 51 procent og den nye sammensætning af parlamentet afslørede at mellem en tredjedel og halvdelen Den Islamiske Republik Irans parlamentariske politik er kendetegnet ved stor omskiftelighed i parlamentsmedlemmernes partitilhørsforhold. Dette kan delvis forklares med fraværet af egentlige politiske partier i republikken. Derfor er det vanskeligt at lave en entydig optælling af de partilignende formationsrepræsentation i det iranske parlament.

Imidlertid begrænser de væbnede revolutionære styrkers magt sig ikke kun til det politiske område, men

omfatter også en betydelig andel af den iranske økonomi. Revolutionsgarden agerer mellemmand mellem det offentlige og private virksomheder, har monopollignende ret til import af embargo ramte forbrugsgoder som elektronik, vestligt tøj og sågar byggematerialer.

Mest spektakulært demonstrerede Revolutionsgarden sin magt i 2003 ved at lukke den netop indviede moderne *Imâm Khomeini International Airport* i Teheran, i protest mod at lufthavnens cateringsopgaver var liciteret ud til et tyrkisk firma. Mens en stolt transportminister og hele den iranske presse ventede landingen af et passagerfly fra De Forenede Arabiske Emirater rullede Revolutionsgardens kampvogne ud på landingsbanen, og den første landing måtte omdirigeres til *Mehrâbad International Airport!*

De revolutionæres traditionelle rolle

Det øgede politiske og økonomiske aktivitetsniveau hos de væbnede revolutionære styrker står i skærende kontrast til Revolutionsgarden og Basij-militsens traditionelle rolle. Traditionelt set havde de ingen direkte politisk indflydelse, og i Khomeinis politiske testamente beordres de til ikke at blande sig i politik.

Det indeholder en række konkrete formaninger hvad angår de væbnede styrkers indblanding i politik: "Mit råd til de væbnede styrker er at følge loven om ikke-indblanding i

partier, grupperinger og politiske fronters rækker. De væbnede styrker, det være sig hæren, politiet, Revolutionsgarden eller Basij-militsen må under ingen omstændigheder melde sig ind i politiske partier og skal holde sig væk fra det politiske spil. Således kan de fastholde deres militære magt og værne sig i mod interne konflikter i [de politiske] grupperinger. Kommandørerne skal beordre deres underordnede at afholde sig fra partimedlemskab, thi de forventes at beskytte revolutionen, hvilket forlanges af hele folket. [Beskyttelse af revolutionen] er deres religiøse og patriotiske pligt. Hvis de væbnede styrker, det være sig deres kommandører og overordnede eller øvrige klasser, modsat islam og landets ve og vel måtte ønske at udføre misgerninger, [det vil sige] indmelder sig i partier, eller indlader sig på det politiske spil, vil de uden tvivl korrumpes, hvorfor de fra første færd må afholde sig fra det. Og lederen og lederskabet må udvise indædt modstand mod dette således at landet beskyttes mod ulykker." (Khomeini 1993:XXI,193-194).

Den postrevolutionære iranske stat kan betragtes som en særlig variant af Samuel P. Huntingtons "Prætorianerstat" (Huntington, Samuel P. (1996[1968]): *Political Order in Changing Societies*. New Haven and London: Yale University Press, s. 192-264). Det vil sige en stat, som bygger på en alliance mellem den shiitiske gejstlighed og de revolutio-

nære væbnede styrker som Basij-militsen og Revolutionsgarden.

Baggrunden for denne alliance går helt tilbage til den iranske revolution i 1979 og grundlæggelsen af Den Islamiske Republik. Da den radikale shiitiske gejstlighed, anført af storayatollâh Rouhollâh Khomeini, overtog Irans politiske ledelse, var den største prioritet for revolutionsledelsen at konsolidere magten. Derfor organiserede gejstligheden nogle af de bevæbnede revolutionære i paramilitære, ideologiske korps. De vigtigste og mest betydningsfulde blandt korpserne var udgjort af løst organiserede voldsgrupper, der er kendt under massebetegnelsen "Hezbollahi" (tilhørende Guds parti), Revolutionskomiteer, Revolutionsgarden, og senere det fascistisk inspirerede ungdomskorps, Basij-militsen.

Disse korps havde til opgave at modvirke kupforsøg mod den unge republik ved at balancere de regulære iranske styrker, der med rette var under mistanke for at være loyale over for det kejserlige styre og den eksilerede iranske konge, Muhammed Rezâ Pahlavi. Herudover skulle de kvæle etniske oprør, bekæmpe væbnede marxistiske grupperinger, og bekæmpe Forghân og Mujâhedîn-e Khalq Organization, som var de rivaliserende islamistiske bevægelser, der udfordrede den radikale gejstligheds kontrol med revolutionen.

Efter konsolideringsfasen tog de

væbnede revolutionære styrker aktivt del i Iran-Irak-krigen, trænede Hezbollah i Libanon og den shiitiske Badr-Brigade i Irak (Katzman, Kenneth: *The Warriors of Islam. Iran's Revolutionary Guard*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press, 1993; Rubin, Michael: *Into the Shadows. Radical Vigilantes in Khatami's Iran*. Washington D.C., 2001).

Svag gejstlig lederskikkelse

Det var en magtdelingsordning mellem Khâmenei og Rafsanjâni som ophøjede Khâmenei til republikkens Øverste Leder og tildelte Rafsanjâni præsidentembedet og leder-skabet af republikkens udøvende magt. Imidlertid besidder Khâmenei hverken grundlæggeren af Den Islamiske Republik, Khomeinis, karisma og naturlige autoritet eller hans teologiske kvalifikationer. Hvad der også er værd at bemærke, skete Khâmeneis magtovertagelse på bekostningen af storâyatollâh Ali Montazeri, som havde kritiseret henrettelsen af tusindvis af politiske fanger i 1988 (Buchta, Wilfried: *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*, 2000).

Siden 1989 har Khâmenei udvidet sin magtbase og konsolideret sit styre under Den Anden Republik (1989-2005) eller de bebudede reformers republik, hvor Rafsanjâni lovede økonomiske og Khâtami politisk demokratisering af republikken.

I konkurrencen med Rafsanjâni i

dennes to embedsperioder som republikkens præsident forvandlede Khâmenei Den Øverste Leders embede på ny til det højeste embede i republikken, og formåede på effektiv vis at obstruere Rafsanjânis forsøg på liberalisering af Irans statsdirigerede økonomi ved at kaste sin vægt bag tilhængerne af fortsat stor statslig indblanding i økonomien. En lignende balanceringsøvelse har Khâmenei udøvet over for Khâtamis ønsker om at reformere Den Islamiske Republiks politiske system. Imidlertid har Khâmenei siden Khâtami og reformfløjens valgsejr i 1997 i stigende omfang måttet basere sin magt på landets revolutionære væbnede styrker og mobiliseret Revolutionsgarden og Basij-militsen for at balancere reformfløjen.

Khâmeneis taktik er en reaktion på det øgede pres for gennemgribende reformer af republikken. Internt kommer presset mod styret fra Khâmeneis rivaler i det politiske system. Khâmenei ser sig som garant for kontinuiteten i Den Islamiske Republik og er angst for at selv minimale reformer og indrømmelser over for den veluddannede og velinformerede skare af unge iranere og de politiske dissidenter vil blive opfattet som et tegn på systemets svagheit og blot øge reformkravene.

Eksternt kommer presset på styret fra den amerikanske trussel om magtanvendelse mod Iran, og den iranske ledelses ændrede trusselperception som følge af den ameri-

kanske invasion af Afghanistan i 2001 og invasionen af Irak og udskiftningen af *Ba'ath*-styret i 2003. I iransk optik forekommer Iran, som præsident Bush har inkluderet i en "Ondskabens Akse", at være det næste mål for det amerikanske militærapparat.

I stedet for at udbygge demokratiske fora og foretage politisk institutionsbygning har Khamenei imødegået det interne pres ved at udmanøvrere sine rivaler og kritikere med hjælp fra de revolutionære væbnede styrker. Som belønning for deres støtte til Khâmenei kontrollerer forhenværende kommandører fra Revolutionsgarden derfor politiet, den nationale radio og det nationale fjernsyn. De menes at have stor indflydelse på nomineringen af forsvars- og efterretningsministrene, og de er ansvarlige for den gejstlige ledelses personlige sikkerhed.

Også den lovgivende magt er infiltreret af Revolutionsgarden. Efter det seneste parlamentsvalg i 2004, er en tredjedel af det 290 mand store iranske parlament besat med forhenværende revolutionsgardister. Med foræringen af præsidentembedet til den forhenværende revolutionsgardist, Ahmadinejâd, er den udøvende magt også i hænderne på Revolutionsgarden (Tellier, Frédéric "The Iranian Moment". *Policy Focus* No. 52. Washington D.C., The Washington Institute for Near East Policy, 2006. Gheissari, Ali and Vali Nasr: "The Conservative Consolida-

tion in Iran". *Survival*. Vol. 47. No.2. Summer, 2005). Således har de revolutionære væbnede styrker, med Khâmeneis velsignelse, langsomt skubbet de gejstlige ud af magtpositionerne i Den Islamiske Republik.

Konfrontation og radikaliserings

Det er endnu for tidligt at spørge om hvilke konsekvenser denne gradvise militarisering af iransk politik vil få for landets interne politiske udvikling og Den Islamiske Republiks relationer til udlandet. Imidlertid peger flere forhold på en tilbagevendende til velkendte dynamikker fra Den Første Republik (1979-1989): Permanent krise/krig, politisk udrensning og repression.

Den Første Republik havde et eksistentielt behov for ydre fjender, således at de radikale elementer i det revolutionære system kunne udrense de moderate elementer fra ledelsen. Umiddelbart efter Det Kejserlige Styres sammenbrud i 1979 og Khomeinis udnævnelse af den moderate Dr. Mehdi Bâzargân som præmieminister i en overgangsregering forsøgte hardlinerfraktionen i det revolutionære styres top at fortrænge de moderate fra magten. Khomeinis provokerende udfald mod USA førte til en såkaldt studentergruppes besættelse af den amerikanske ambassade i Teheran, og gidseltagningen af de amerikanske diplomater fulgte gennem 444 dage. I sin magtesløshed over gidseltagnin-

gen og i protest mod Khomeinis offentlige opbakning til gidseltagerne afleverede Bâzargân sin afskedsbegæring til Khomeini, hvorefter magten skiftede fra moderate til radikale hænder.

Imidlertid skulle der gennemføres flere udrensninger i den brogede revolutionære bevægelse som havde fortrængt Shâhen fra magten. Khomeini fortsatte sine verbale udfald og aktive destabiliseringsforsøg mod Irans naboer, og resultatet kom i form af Iraks invasion af Iran og den efterfølgende otte år lange krig, i ly af hvilken Khomeini udrensende det revolutionære styres top. Først røg udenrigsministeren Sâdeq Qotb-zâdeh, så fulgte præsidenten Abolhassan Bani-Sadr, Mojâhedine-Khalq Organisationen, diverse marxistiske grupperinger og det iranske kommunistparti. Én efter én skilte Khomeini sig af med sine rivaler under krigsundtagelsestilstanden. Ikke så sært at han kaldte krigen en "guddommelig velsignelse".

Det er i dette lys at Ahmadinejâds gentagne anti-israelske udtalelser skal forstås. Ahmadinejâd udpeger Israel og USA som republikkens dødsfjender for i samme åndedrag at forlange destruktion af den israelske stat og forflytning af den jødiske befolkning til Vesteuropa og Nordamerika. Netop disse udtalelser bliver en selvpfyldende profeti den dag Israel eller USA måtte bombardere de iranske nuklearinstallationer for at forpurre Ahmadinejâds vision om

“En Verden Fri for Zionisme”. Der- ved får Ahmadinejåd ret i sine for- udsigelser om israelske og ameri- kanske angreb mod Iran, og i lyset af sin “hellige” strid mod mørkets kræfter og internationale sammen- sværgelser rensar han ud blandt sine rivaler. Således håber Ahmadinejåd at kunne få sin “velsignede” afgræn- sede krig, hvor USA nøjes med at bombardere nukleare mål og ikke invaderer landet helt.

Det er også i dette lys at ayatolláh Muhammad Taqi Misbâh Yazdis ide- ologiske vækkelsesvirksomhed skal forstås. Misbâh Yazdi som er en le- dende ideolog i Revolutionsgarden og Basij-militsen, har i to af sine publikationer defineret fjenden: Den vestlige civilisation. I sin *Kultu- rel Invasion* fra 1999 inddeler han under overskriften: “Forskellige in- vasionsmetoder eller forudsætning- erne for de vantros overherredøm- me over muslimerne” dette herre- dømme i militært, politisk, økono- misk og kulturelt overherredømme. Her konkluderer Misbâh Yazdi:

“Blandt de forskellige koloniserings- og udbytningsformer udgør det kul- turelle overherredømme langt den farligste, som tilmed er den mest ge- dulgte. Den fare som truer vor isla- miske front fra denne kant skyldes invasionens omfang, kompleksitet og de åndelige skader, som den påfører muslimerne. Den tilintetgør deres tænkning, tro og værdier, ja hele deres åndelige liv”.

Den centrale beskyldning er spørgsmålet om “tvivl” og “tro”: “Fjenden planter tvivlen i hjerterne på unge muslimer for at svække de- res religiøse tro og for at svække de- res tro på kampen mod de vantro og deres higen efter det guddommeli- ge”. Men fjenden gemmer sig også blandt de troendes rækker og må nedkæmpes, før han gennemfører den mission som han er blevet til- delt af verdenszionismen og de fremmede efterretningstjenester. Kun ved at skabe ensretning kan den “enestående og guddommelige” republik overleve de internationale sammensværgelser.

Således synes Den Tredje Repu- blik under Revolutionsgarden og Basij-militsens ledelse og udstyret med Misbâh Yazdis tænkning at være på vej mod gentagelse af Den Første Republiks bitre erfaringer med permanent krise i sine relation- ner til udlandet, politisk ensretning og udrensning blandt republikkens politiske elite samt repression.

Ali Alfoneh er cand. scient. pol. og forsk- ningsmedarbejder ved Copenhagen Middle East Research (COMER), et forsk- ningssamarbejde mellem Institut for Stra- tegi ved Forsvarsakademiet og Institut for Statskundskab ved Københavns Univer- sitet.